

ADALÉKOK A MAGYAR NÉPHADSEREG TÖRTÉNETÉHEZ

(1944 december—1945 május)

Mucs Sándor alezredes

Néphadseregünk története még nem történelem, hiszen a történelem évezredeiben tizenhárom év nem sok időt jelent. De amint életünk minden területén az elmúlt tizenhárom év történelmi jelentőségű volt, úgy hazánk szabadsága és függetlensége védelmezőjének, a magyar nép hadseregének életében is döntő változások történtek ezen tizenhárom esztendő alatt.

A Magyar Néphadsereg létrehozása és fejlődése szorosan hozzátartozik népi demokráciánk létrejöttéhez és fejlődéséhez. A Magyar Néphadsereg együtt nőtt és erősödött a magyar népi demokráciával, amely a Szovjet Hadsereg felszabadító harcának eredményeképpen született meg Magyarországon.

A Horthy-fasiszmus hadseregét — amely a tőkés és földbirtokosok hatalmát volt hivatva megvédeni — a Szovjet Hadsereg a második világháború folyamán széjjelzúzta. A felszabadított Magyarországon — a régi rend híveinek erőlködése ellenére — a népi demokratikus irányzat egyre inkább erősödött, majd a proletárdiktatúra győzelmével teljes egészében kivirágzott, győzelmet aratott.

Az új, népi demokratikus kibontakozás nem tűrhetette a régi fasiszta hadsereg újjáéledését és megkezdte a saját arculatának megfelelő fegyveres erő kiépítését. Ahogy az országban szélesedett a harc a régi ellen, úgy szélesedett a harc a hadseregen belül is a demokratizálódásért. Ez az erőfeszítés eredményezte, hogy a néphadsereg már a népi demokráciái fejlődésének első szakaszában a munkásosztály oldalán tevékeny résztvevője annak a küzdelemnek, amelynek fő kérdése a ki kit győz le — volt.

Népi demokráciánk történetéről, munkásosztályunknak és parasztágunknak a hatalomért vívott harcáról már sok tudományos mű látott napvilágot. Néphadseregünk történetéről azonban még nem jelent meg összefoglaló munka. Ez a tanulmány nem lép fel azzal az igénnyel,

hogy ezt a hiányosságot pótolja, s a néphadsereg történetének egy rövid, kezdeti időszakával foglalkozva, csak annak a harcnak a bemutatására tesz kísérletet, amelynek eredményeképpen megszületett a dolgozó magyar nép hadserege.

A Magyar Néphadsereg megalakulásának körülményei Az első hadosztályok megszervezése

Az 1944-es év a második világháború ötödik esztendeje volt. A német fasiszta hadsereg a Szovjet Hadsereg és szövetségesei csapása alatt rendezetlenül vonult vissza. Az év utolsó harmadában a Szovjet Hadsereg megkezdte Magyarország felszabadítását. 1944 december végére Magyarország területe a Dunáig felszabadult, befejeződött Budapest körülrázása és folytatódott a Szovjet Hadsereg előnyomulása a Dunántúlon. A fasiszta kézen levő országrészekben a Szálasi-féle banda még totális mozgósításról beszélt, még újabb és újabb ágyútölteleket próbált összeszedni Hitlernek, még a „hungarista nagy haza” illúziójában ringatta magát, amikor az ország felszabadított részén már az új Magyarország alapkövének letételéhez készülődtek a demokratikus érzelmű hazafiak. Debrecenben 1944. december 21-én összeült az Ideiglenes Magyar Nemzetgyűlés, amely december 22-én megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt.¹

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés az első üléséről szöveget intézett a magyar néphez, amelyben többek között szent szabadságharcra hívta fel a magyar népet a német elnyomók ellen. Ebben a szövegben az Ideiglenes Nemzetgyűlés felszólította a németek oldalán még harcban kényszerített honvédeket: „... fordítsátok fegyvereteket a német elnyomók ellen, támogassátok a felszabadító Vörös Hadsereget, csatlakozzatok a magyar szabadságharchoz, a szerveződő új magyar nemzeti haderőhöz.”²

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány nyilatkozatában ugyancsak „Felszólítja az egész magyar népet, felhív minden magyar hazafit, hogy... a legmesszebbmenő áldozatkészséggel vegye ki részét a német elnyomók elleni szabadságharcból... Külön hívó szóval fordul a németek oldalán harcban kényszerített csapatokhoz, a németbérencek által félrevezetett tisztjeikhez és honvédekhez, hogy fordítsák fegyverüket a németek ellen, és velünk összefogva döntsék meg a németbérenc nyilas bábkormányt, segítsenek meggyorsítani hazánk felszabadítását.”³

Amint e felhívásokból látható, az összes demokratikus erők — amelyeknek nevében az Ideiglenes Nemzetgyűlés, majd az Ideiglenes Nemzeti Kormány nyilatkozott — a legfontosabb feladatnak tekintették

¹ Bővebben e napok történetével nem kívánok foglalkozni, mivel ezt történéseink már több oldalról megtették.

² Felszabadulás 1944. szeptember 26. — 1945. április 4. Dokumentumok. Szikra 1955. 204. old.

³ Uo. 209. old.

a magyar nép fegyveres harcának megindítását a német fasiszták ellen. Az erre való elhatározást erősítette meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Szovjetunió kormányához 1944. december 23-án intézett fegyverszüneti kérelmében, és 1944. december 28-án a fasiszta Németországnak küldött hadüzenetében.

Ahhoz azonban, hogy a demokratikus erők ezen eltökélségüket meg tudják valósítani, új hadsereget kellett teremteni.

Az egyik legfontosabb probléma tehát az új hadsereg létrehozása volt. De felmerült a kérdés: milyen legyen ez az új hadsereg? Nyilvánvaló, hogy szó sem lehetett régi mintájú hadseregről. Újtípusú hadsereg kellett, amely megfelelt a felszabadított nép érdekeinek, amely a felszabadult nemzet akaratát végre akarja, és végre is tudja hajtani.

Hogy milyen legyen az új hadsereg, a széles néptömegek kérdésévé vált.

A debreceni „Néplap” 1944. december 31-én a következőképpen adott hangot a néptömegek óhajának. „Szeretetet, megbecsülést, az emberi jogok tiszteletben tartását, igazságot, szabadságot, népi szellemet akarunk látni az új demokratikus Magyarország néphadseregében.” Ugyanez a lap 1945. január 28-i vezércikkében ilyen követelményeket szab: „A felállítandó új hadsereg a magyar nép hadserege kell, hogy legyen, magyar hazafiságtól és nemzeti érzéstől áthatott demokratikus új népi hadsereg. Ez a hadsereg lényegében különbözik az előző hadseregtől, mert lényegében különbözik a két hadsereg célja is egymástól.”

Az új hadsereg feladatát — a nép nevében — a Magyar Kommunista Párt fogalmazta meg: „Ez a hadsereg lesz a nemzet karja kifelé a német fasizmus ellen, és támasza befelé a reakció ellen.”⁴

Mindjárt a felszabadulást követő első időben tehát a legszélesebb tömegek óhaja az volt, hogy az újjászervezendő hadsereg valóban a nép hadserege legyen.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulása és felhívása a magyar néphez és a német fasiszták oldalán harcoló katonákhoz, komoly visszhangra talált. A Szálasi-féle bábkormány által harcba kényszerített magyar egységek közül egyre többen álltak át a Szovjet Hadsereg oldalára azzal az elhatározással, hogy a német fasiszták és magyar bérenceik ellen fordítják fegyvereiket.

E felhívás eredményeként a Budán körülrzárt magyar egységek közül 1945 januárjában és februárjában átállt magyar katonák és tisztek azzal a kéréssel fordultak a szovjet parancsnoksághoz, hogy tegyék lehetővé számukra a Buda felszabadításáért vívott harcokban való részvételt. A szovjet parancsnokság engedélye után megalakult a mintegy 2000 fős „Budai Önkéntes Ezred”, amely Buda teljes felszabadításáig harcolt a Szovjet Hadsereg oldalán. Az ezred egyik volt tagja így emlékezik vissza ezekre a harcokra: „Február 9-ére virradó éjjel riadót rendelt el parancsnokunk. Sötétben szedelőzködtünk össze,

⁴ Uo. 333. old.

végigtapogattuk fegyvereinket és útnak indultunk... Az Alkotás utcai kórháznál rövid pihenő, és nem sokkal később meg is kaptuk tolmács útján az orosz parancsnokságtól az első támadási parancsot; az utca túlsó oldalán a házakon keresztül cél a Déli pályaudvar melőbbi elfoglalása, majd megtisztítása a németektől... A tüzérségi előkészítés után támadásra indultunk a pályaudvar területén. Lendületes rohammal kifüstöltük a nagy vasutas házakból a németeket, akik rengeteg halottat és hetvenkét foglyot vesztek.”⁵

Budapest teljes felszabadulás után a „Budai Önkéntes Ezred” Jászberénybe vonult, ahol a szervezés alatt álló 1. hadosztály alárendeltségébe került, mint annak egyik ezrede.

Ugyancsak az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhívására a debreceni hadifogolytáborban levő katonák már december 27-én kérelemmel fordultak az Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz és a szovjet parancsnoksághoz, hogy tegyék lehetővé számukra a harcot a német fasiszták ellen. 1944. december 31-én közölték velük, hogy kérelmük meghallgatásra talált. Az önként jelentkezőkből műszaki egységek alakultak, amelyek később az 1. magyar műszaki hadosztály néven a szovjet műszaki egységekkel végeztek nélkülözhetetlen munkát a harcoló szovjet csapatok utánpótlásának biztosítására. Az egység volt parancsnoka az Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz 1945. április 10-én küldött jelentésében többek között a következőket írta: „Azt, hogy nem vagyunk hadifoglyok, mi sem bizonyítja jobban, hogy az orosz parancsnoksággal egyetértésben... a 6/5. ho. pcs. elrendeli orosz—magyar vegyes járőr-szolgálat megszervezését. Több ízben előfordult, hogy mert orosz örökben hiány mutatkozott, magyar honvéd állt őrt fegyverrel az orosz parancsnokság előtt. Február 22. óta a ho. pság. épülete előtt fegyveres magyar őr teljesít szolgálatot... A szovjet pk-ság egyetértett, hogy a kiváló munkát végző honvéd egyéneket a ho. pság. őrmesterig előléptesse. Aki a munkát 100 százalékon felül elvégezte, megjutalmazták. Az általunk javaslatba hozott tisztek és legénység között az orosz parancsnokság 5000 rubelt osztott ki.”⁶

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhívása nyomán egyre több alakulat állt át szervezett egységekben a Szovjet Hadsereg oldalára. Így 1945. január 12-én a 2. hgy. tü. o. állományából 12 fő tiszt, az egész legénység, 12 löveggel és 100 járművel. Az egység parancsnoka az átállásról szóló jelentésében a következőket mondotta: „Az orosz parancsnok mint leendő szövetségeseket üdvözölte bennünket, a tiszteket megvacsoráztatta, nekem az óráját odaajándékozta.”⁷ Ez a csoport február hó végén már az új magyar hadsereg állományában volt.

1945. január 18-án Budapesten a 72. honv. htv. mű. gép. zj. megtagadta a visszavonulási parancsot és átállt a szovjet csapatokhoz.

⁵ Az Első Hadosztály c. lap. 1945. aug. 1. sz.

⁶ H. M. Elnökség anyaga 1945 — 22629. sz. 1—2-es mell. Hadtörténelmi Intézet Levéltára (HIL).

⁷ HIL. Békétárgyalások anyaga 14. csomó, 26. sz.

Érted is dolgozunk.

A számok beszélnek.

Az 1. Vasutépítő Magyar Hadosztály teljesítménye 1945 január 13-tól március 31-ig:

1.234,800 munkaóra.

Csoportunk katonái nap-nap után azon dolgoznak, hogy Neked is jobb jövőd legyen. Családodért, minden magyar családért dolgozunk. Dolgozunk a németek ellen az eljövendő új európai rendért.

De hád beszéljenek a számok. A németek által rombadöntött — az orosz utánpótlás szempontjából — egyik fontos pályaudvaron, felrobbantott váltókat, romokat hoztunk helyre, két 300 méter hosszú fászerkezeti rakodót építettünk. Kitermel-tünk eddig 137,890 köbméter földet és követ, továbbítottunk 22.140,640 tonna-méter földet és követ. Kitermel-tünk és megmunkáltunk 7260 köbméter fát. Elvégeztünk 39,200 folyóméter pályamunkát, leraktunk 1300 folyóméter iparvágányt. Kézioróval szállítottunk 826,610 tonnaméter fát és 372,398 tonnaméter vasat. Ezek a számok minden szósnál többet mondanak. Kiáltó szó, példa ez.

Nagy teljesítmény ez, de tudni kell még ehhez, hogy majdnem minden szerszámot magunk csináltunk munkánkhoz. Akaratunk ipari üzemeiket kellett életre. Sok nehézséggel, vas akaratral, vasutat építettünk és építünk, mert tudjuk, hogy minden becsületes munkaóránk egy téglá a szabad, népi Magyarország épületéhez.

Ebben a kemény munkaharcban hőseink is vannak. Ők az első igazi grá-nitkövei az új Magyarországnak. A mi halottaink az új Magyarország hősei.

A fent felsorolt adatok munkaórái csak azok, melyekkel ténylegesen hozzá-járultunk az orosz front előrehaladásához. Saját szükségletünkre (szállítás, szakácsok, szabók stb) a fenti munkaóraszámnak legalább egynolcadát végeztük el még.

Mi kaptuk először a feladatot, hogy megkezdjük a romhalomzba fekvő or-szág építését. Tovább haladunk ezen az uton, mert minden csakánycsapásunk a győzelemért cseng.

Küzdünk és dolgozunk, hogy munkánkkal bebizonyítsuk a magyar nép békeszeretetet.

1945 április hó 5.

Gyöngyösey Gábor szds.

az 1. VÉP. ho. parancsnoka.

*Az 1. Vasutépítő Magyar Hadosztály munkateljesítménye
1945. január 13-tól március 31-ig.*

1945. március 4-én az egész egység az új magyar hadsereg kötelékébe lépett, mint a 6. ho. 1. honv. véhid. zj-a.⁸

A Szovjet Tájékoztató Iroda 1945. február 9-i jelentésében ugyancsak egy magyar század átállításáról tudósít.

1945. április 4-én a Szovjet Hadsereg oldalára állt a volt 24. honv. ho. is. A hadosztály egyik ezredének volt parancsnoka a magyar katonai hatóságoknak tett jelentésében ezeket írja: „Április 4-én egy szlovák községben szállásoltunk el, ahová aznap repülőgépen egy orosz vk. ezredes érkezett Moszkvából és a sorakozott ho. előtt kijelentette, hogy egyenesen Sztálin generalisszimusztól jön azon parancssal, hogy bennünket a generalisszimusz nevében üdvözljön és biztosítson arról, hogy legrövidebb időn belül hazaszállítanak és mint új magyar ho-t bevessenek a németek ellen. Pár nap múlva tényleg bevagonírozottunk és Hajmáskérre szállítottak, mint új 5. magyar ho-t.”⁹ A 2. Ukrán Front újságja is, a „Szovjetszkij Vojn”¹⁰ január hónaptól sorozatosan közölt híreket magyar egységek átállításáról.

Lehetne még sorolni az ilyen példákat, de úgy gondolom, már a fentiek is elég meggyőzőek ahhoz, hogy lássuk: Az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhívása nem maradt pusztába kiáltott szó, s a volt horthysta hadsereg tisztjeinek és honvédeinek egy tekintélyes része — ha későn is —, de ráeszmélt arra, hogy nem a Szovjet Hadsereg elleni harc, hanem a német és magyar fasisztákkal való szembefordulás biztosítja hazánk függetlenségét és szabadságát.

Az új hadsereg megszervezésének egyik előfeltétele a hadsereg irányító szervének, a Honvédelmi Minisztériumnak és a kerületi parancsnokságoknak létrehozása volt. Ez a munka azonban az akkori honvédelmi miniszter, Vörös János irányításával igen vontatottan haladt. 1945. január 20-án a Honvédelmi Minisztérium szervezeti felépítése a következő volt:

Elnökség,
Szervezési Csoport,
Személyi Csoport,
Anyagi Csoport,
Hadműveleti Csoport,
Polgári Csoport,
Nevelői Csoport,
Hadbírói Csoport.¹¹

A mindössze néhány főből álló csoportok természetesen nem tudtak olyan operatív munkát végezni a hadsereg szervezésének előkészítésében, mint amilyenre ebben az időben szükség lett volna.

A Honvédelmi Minisztérium irányító szerveinek felállítása annyira elhúzódott, hogy a hadsereg tényleges szervezése csak a fegyverszüneti szerződés megkötése után kezdődhetett meg.

A fegyverszüneti szerződést 1945. január 20-án írták alá Moszkvá-

⁸ HIL. Békétárgyalások anyaga 14. csomó, 30. sz.

⁹ HIL. Békétárgyalások anyaga 14. csomó, 26. sz.

¹⁰ A Szovjet Hadsereg Központi Archivuma. Fond 234. No 248908.

¹¹ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20034. rendezetlen.

ban. A fegyverszüneti szerződés I. §. 1. c. pontja előírta: „Magyarország kormánya kötelezi magát olyan szárazföldi, tengeri és légi erőt fenntartására és rendelkezésre bocsátására, amilyent a Szövetséges (Szovjet) Hadsereg Főparancsnokság a fővezetése alatt álló szolgálatra megállapíthat. Ezzel kapcsolatban Magyarország legalább nyolc nehéz-fegyverzettel ellátott gyaloghadosztályt állít ki.”¹²

A Honvédelmi Minisztérium vezetőinek ilyenformán számolnia kellett volna a fegyverszüneti szerződés követelésével, és jó előre előkészülni a végrehajtásra. Azt látjuk azonban, hogy a szervezési munkában komoly szerepet játszó (összeírások, behívások, stb.) honvéd kerületi parancsnokságok felállítására is csak 1945. január 31-én adta ki a honvédelmi miniszter a rendeletet. De még az egyes hadosztályok hadrendi tervezete is csak 1945. február 1-én készült el. A katonai kerületi parancsnokságok felállításáról szóló rendelet értelmében a beosztás változatlanul megmaradt (hét katonai kerület), de egyelőre csak két kerületi parancsnokság kezdte meg a munkát: az 5. kerületi parancsnokság Szegeden, a 6. kerületi parancsnokság pedig Debrecenben.¹³

A fegyverszüneti szerződés megkötése után végre több mint egy hét késéssel az Ideiglenes Kormány kiadta az új hadseregbe való toborzási felhívást. A toborzási felhívásban az Ideiglenes Nemzeti Kormány felszólítja az ország lakosságát, hogy „Fogjon fegyvert minden magyar a haza és a magyar nép felszabadítása érdekében.”¹⁴ A toborzási felhívás a jelentkezési határidőt február 8-ig állapította meg.

Ebben a helyzetben, amikor a német fasizmus ellen a nemzet szabadságharcának megszervezéséről volt szó, elengedhetlenné vált az ország minden demokratikus erejének összefogása. A Magyar Kommunista Párt, amely már az illegalitásban is erre összpontosította fő erejét, az új viszonyok között is élére állt ennek a munkának. A debreceni „Néplap” 1945. január 30-i számában a toborzási felhívással egy időben jelent meg Révai József elvtárs „Fegyverbe magyar!” című cikke. Ebben a cikkben — a Kommunista Párt álláspontját képviselve — Révai elvtárs a következőket írta: „Amikor Kossuth Lajos 1848. július 11-én a veszélyben forgó haza megmentésére 200 000 honvédet kért, az országgyűlés kitörő lelkesedéssel felelt a fegyverbe hívó szóra: Megadjuk! Az Ideiglenes Nemzeti Kormány fegyverbe hívó szavára sem lehet más a válasz: a haza hív, hát megyünk... Ha a demokratikus pártok versengeni akarnak egymással, akkor versengjenek abban, hogy ki tud több magyar ifjút, magyar férfit az új honvédségbe való önkéntes jelentkezésre bírni. A Magyar Kommunista Párt kész részt venni ebben a versenyben! Pártunk fegyverbíró fiatalágát mozgósítjuk a hadseregbe való belépésre. Pártszervezeteinket kötelezzük, hogy a toborzással kapcsolatos felvilágosító, lelkesítő, szervező munkából teljes erővel és odaadással vegyék ki részüket. Nem jó kommunista az, aki

¹² Felszabadulás. Dokumentumok. 220. old.

¹³ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20.100. rendezetlen.

¹⁴ Felszabadulás. Dokumentumok. 328. old.

nem veszi halálos komolyan az Ideiglenes Nemzeti Kormány fegyverbe hívó szavát. Nem jó kommunista az, aki nem érti meg, hogy a magyar nép élen haladni ma azt jelenti: élen járni a fegyveres szabadságharcban.”¹⁵

A Magyar Kommunista Párt 1945 február első napjaiban külön röplapot adott ki, amelyben a faszizmus elleni szabadságharcra szólítja fel a magyar dolgozókat. „Dolgozók! Polgárok! Magyarok! — hangzik a felhívás. — ...A fegyverszüneti egyezmény alapján megszületik a Magyar Néphadsereg, amely a diadalmas Vörös Hadsereg oldalán részt vesz a német faszizmus megsemmisítésében, bosszút áll négyszáz év magyar szenvedésért.

Férfiak! Nők! Magyar Ifjak!

A szabadságot csak harccal lehet kivívni, és csak harccal lehet megtartani. Ha szabadok akartok lenni, ha nem akartok többé német igában nyögni, vegyetek részt az új szabadságharcban, lépjétek be az új Magyar Nemzeti Hadsereg soraiba!”¹⁶

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány toborzási felhívása a felszabadított területeken komoly visszhangra talált. A korabeli sajtó élénken foglalkozott a toborzó gyűlésekkel és komoly eredményekről számolt be. A szegedi „Szabad Magyarország” 1945. február 14-i száma arról adott hírt, hogy „A szegedi nagygyűlés kimondta egy hadosztály felállítását. A miskolci és a Borsod megyei jelek szerint ott is egy hadosztályt fog-nak kiállítani.” A „Szabadság” c. lap a Viharsarokban lezajlott toborzó gyűlésekről szóló beszámolójában a következőket írta: „Mindenütt ez-rek jelentek meg a gyűlésen és a felhívásra százával jelentkeztek a néphadseregbe. A legtöbben Békés és Hajdú megyében jelentkeztek katonának az ipari és földmunkások soraiból.”¹⁷ Szeged, Miskolc, Debrecen toborzási versenyt indított egymás között. A Miskolci Nemzeti Bizottság 1945. február 20-án levélben jelentette be a honvédelmi miniszternek a toborzás eredményét, amely szerint „... Miskolcon az önként jelentkezettek száma 2704, míg Borsod vármegyében 5520... Megjegyezni kívánjuk még — hangzik a levél —, hogy az előzetes orvosi vizsgálat szerint az önként jelentkezettek 75—80 százaléka mutatkozott arcvonalbeli szolgálatra alkalmasnak.”¹⁸ Az egri kiegészítő parancsnokság területén közel 10 000 volt a jelentkező.¹⁹ A debreceni „Néplap” 1945. február 20-i száma az új hadseregbe való jelentkezéssel kapcsolatban megrendítő epizódról számolt be: „Egy illető — írja a lap — »Musz«-os volt. Az orosz fronton megsebesült aknaszedés közben. Egyik lábát amputálták. Budapest felszabadítása után mankóval gyalog indult Debrecenbe, jelentkezni az új hadseregbe.”

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány toborzási felhívására a hadifogolytáborokban levő magyar katonák is tömegével jelentkeztek az új hadseregbe. Az 1945. február 3-i minisztertanácsi ülésen Vörös János

¹⁵ Uo. 330—331. old.

¹⁶ Uo. 230. old.

¹⁷ „Szabadság” c. lap. 1945 febr. 22.

¹⁸ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20193. sz. rendezetlen.

¹⁹ Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. 189. old.

A FEGYVERSZUNETI EGYEZMÉNY,

melyet a Szövetséges Hatalmakkal kötött az Ideiglenes Kormány, lidércnyomástól szabadította meg az ország népét. Végre megszűnt az ellenséges viszony Magyarország és a demokratikus nemzetek között! Végre szabad és független népként állhatunk a többi szabad népek oldalán!

DOLGOZÓK!

POLGÁROK!

MAGYAROK!

Négyszáz év óta nyög Magyarország népe a német iga alatt. Négyszáz éve harcolnak legjobbaink hazánk függetlenségéért. Négyszáz év magyar szabadságharca, a vértanuk végeláthatatlan sora mutatja számunkra a felszabadulás útját.

A FEGYVERSZUNETI EGYEZMÉNY

alapján megszületik a Magyar Néphadsereg, mely a diadalmas Vörös Hadsereg oldalán résztvesz a német fasizmus megsemmisítésében, bosszútáll négyszáz év magyar szenvedéséért.

FÉRFIAK!

NŐK!

MAGYAR IFJAK!

A szabadságot csak harccal lehet kivívni és csak harccal lehet megtartani. Ha szabadok akartok lenni, ha ném akartok többé német igában nyögni, vegyetek részt az új szabadságharcban. Lépjetek be az új Magyar Nemzeti Hadsereg soraiba!

A FEGYVERSZUNETI EGYEZMÉNY

módot nyújt arra, hogy jóvátegyük az elmúlt huszonöt év minden bűnét és hibáját. A hitlerizmus olyan háboruba kergette az országot, mely csak nyomorúságot, pusztulást, elnyomást hozott az ország dolgozó népének. A Szövetséges Hatalmak oldalán olyan háboruba lép az ország, amely békét, szabadságot, függetlenséget hoz a magyar népnek.

Fel az új szabadságharcra!

Éljen a Berlín felé törő diadalmas Vörös Hadsereg!

Éljen a szabadságért, jogért, függetlenségért harcoló

Magyar Nemzeti Hadsereg!

Szabadság!

MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT

Az MKP toborzási felhívása.

arról számolt be, hogy a szovjet hatóságok 20 000 magyar katonát — akik a néphadsereg harcosai akarnak lenni — már szabadon engedtek, és ezek rövid időn belül az új hadsereg rendelkezésére állanak.²⁰

A dolgozók azonban nemcsak azzal juttatták kifejezésre ragaszkodásukat az új honvédség iránt, hogy jelentkeztek soraiba, hanem — a lehetőségekhez képest — munkával és anyagiakkal is támogatták azt. A debreceni „Néplap” 1947. március 9-én írta: „A Magyar Kommunista Párt és Nemzeti Parasztpárt hajdúdorogi szervezete 13 szekér élelmiszert gyűjtött össze és hozott be Debrecenbe az új hadsereg részére”. A dolgozók támogatásáról képet adnak a hadsereg ellátó szolgálatát végző egyik hadnagy szavai: „Amikor hallották az eladók, hogy az új magyar demokratikus honvédség részére vásárolok, feléért adták nekem mint másnak. A fehérmű varrást sem tudtuk megkezdeni, mert nem volt varrógépünk. Erre hirdetést tettem közzé, hogy saját varrógéppel asszonyokat keresünk. Tömegesen jelentkeztek az asszonyok, akik éjjel-nappal dolgoztak, sokan közülük naponta húsz órát is varrtak, hogy elláthassák a honvédeket.”²¹

Az új hadsereg szervezésének ez a biztató kezdeti lendülete azonban megtört a Honvédelmi Minisztérium bürokratikus, szabotáló munkáján. Bár az önkéntes jelentkezés meghosszabbított határideje február 15-én lejárt, a toborzottak behívásáról szóló rendeletet a honvédelmi miniszter mégis csak február 23-án írta alá.²² A kerületi és kiegészítő parancsnokságokon levő tisztek sem voltak azonban jobbak a Deákne vásznánál. A behívási intézkedéseket amennyire csak tudták, elhúzták, ami miatt az önként jelentkeztettek soraiban komoly nyugtalanság kezdődött. A Honvédelmi Minisztérium szabotáló munkája ellen sok helyen gyűléseken tiltakoztak a dolgozók és küldöttségeket menesztettek a miniszterelnökhöz és a honvédelmi miniszterhez, akik követelték az önként jelentkezők sürgős behívását. A visszahúzó erők azonban a behívás után is működtek. A hosszú hetek késésével behívottakat tervszerűen semmittevésre kárhoztatták. A debreceni „Néplap” 1945. március 23-i száma közli például, hogy a Hajdúhadházára bevonult önkéntes századoktól a Honvédelmi Minisztériumba küldöttség érkezett, amely követelte, hogy gyorsítsák meg „az új nemzeti hadsereg megszervezésének munkálatait”. A „Szabadság” c. lap március 24-i száma a VII. kerület dolgozóinak tiltakozó gyűléséről számol be. A gyűlés részvevői memorandumot intéztek a honvédelmi miniszterhez, amelyben követelték a gyorsabb behívást, az itthonmaradottak családtagjairól való gondoskodást és a tisztek megválogatását. A „Szabad Nép” 1945. április 1-i számában arról ír, hogy a VI. kerületi önkéntesek „Harcolni akarunk a fasiszták ellen!” feliratú táblákkal a kerületi Nemzeti Bizottság elé vonultak. Az önkéntesek követelték, hogy a behívottakat fegyverezék fel, igazolják a tiszteket és gondoskodjanak az itthonmaradottakról.

A Honvédelmi Minisztérium halogató, szabotáló politikájának okát

²⁰ Közli Nemes Dezső i. m. 189. old.

²¹ Paál—Radó: Debreceni feltámadás. 240. old.

²² HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20185. sz. rendezetlen.

mindenekelőtt magában a minisztérium vezetésében kell keresnünk. A Honvédelmi Minisztérium irányítása ugyanis teljes egészében a volt horthysta tisztek kezében volt. Kétségtelen tény, hogy voltak az ott dolgozó tisztek között valóban antifasiszta, demokratikus érzelműek is, akik szívügyüknek tekintették az új hadsereg szervezését. Voltak azonban olyanok is szép számmal — főleg a legfelsőbb vezetésben —, akiknek nem a faszizmus elleni háborúban való részvétel, hanem annak elszabotálása volt a céljuk. Ezenkívül a Honvédelmi Minisztérium körül állandóan ott lebzsel a volt tábornokok és tisztek siserehada, ami nem kis befolyást gyakorolt a Honvédelmi Minisztérium vezetésére. Ezeknek az egyéneknek az állandó jövés-menését még a Honvédelmi Minisztérium Elnöksége is megsokallta, s a már kényelmetlenné váló jelenség megakadályozására felterjesztéssel élt a miniszterhez, amelyben többek között ezeket írta: „...a szóbanforgó idősebb urak egy része múltbani szereplésük alapján sem jöhetnek beosztásra tekintetbe, de pusztai jelenlétük és a városban való forgolódásuk, étkezdeben a H. M. úr asztalánál részvételük azt a benyomást kelti, hogy ezek az urak az új honvédségben is fontos szerepet töltenek be, vagy fognak betölteni... Ezért sürgős javaslat: az idősebb, már nyugállományban levő, vagy más okok miatt beosztásra tekintetbe nem jövő urak azonnal hagyják el Debrecent.”²³

A minisztériumon kívül ugyancsak régi tisztek kerültek a csapatok vezető beosztási helyeire is. A 7. hadosztály parancsnokául kinevezett Kaffka Zoltán ezredesről a Honvédelmi Minisztérium Elnökségének jellemzésében ezeket olvashatjuk: „1943 júniusában újra önként jelentkezett harctéri szolgálatra. A 121. k. ho-hoz került Beredicsévre... Nevezett önként jelentkezett több alkalommal vállalkozások vezetésére. E vállalkozások különböző fegyvernemek keretében a németekkel együtt történtek. Kaffka ezds. ezeknél a német csapatok felett is parancsnokolt. Kaffka ezds. e vállalkozásokat kimagaslóan vezette és személyes bátorságával mindig kitűnt.”²⁴ A honvédelmi miniszterhez 1945. március 11-én írott felterjesztésében Kaffka maga elismerte, hogy „A Kormányzó Úr különös kegyelme következtében harctéri érdemeim elismeréséül 1944. I. 1-én előléptem ezredessé.”²⁵

Hogy mennyire ragaszkodott ez a tisztikar a régihez, erre többek között jellemző példa a következő is: 1945. március 15-én a honvédelmi miniszter rendeletet adott ki a karpaszomány eltörlésére. Április 20-án újra miniszteri felhívásban kellett nyomatékosan utasítani a parancsnokokat, mivel azok a március 15-i erre vonatkozó rendeletet nem hajtották végre.²⁶

De a régi tisztek más módon is megpróbálták már a kezdet kezdetén dezorganizálni az új hadsereget. A honvédelmi miniszter 1945. március 6-án kelt tájékoztatójában — amelyet a csapatok parancsnokai-

²³ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20199. sz. rendezetlen.

²⁴ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20416. sz. rendezetlen.

²⁵ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20416. sz. rendezetlen.

²⁶ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 22990. sz. rendezetlen.

nak küldött — arról ír, hogy „...az egyik átadás alatt álló fogolytáborban (az új magyar hadseregnek történő átadásról van szó — M. S.) néhányan a nemzet létérdekeit súlyosan sértő bűncselekmény végrehajtására szövetkeztek: megállapodtak abban, hogy a németek és nyilas bérenceik elleni harc megindulása után egységüket nemzetünk elenségeinek táborába vezetik.”²⁷

Nyilvánvaló, hogy a fentebb jellemzett tisztikar nem volt megfelelő a fasiszta Németország elleni harc szervezésére és vezetésére. A Honvédelmi Minisztérium akkori vezetői viszont nagyon „megfeledkeztek” arról, hogy az új hadsereg szervezésében támaszkodjanak az olyan becsületes, valóban demokratikus érzelmű parancsnokokra, akik a második világháború folyamán mint partizán egységek parancsnokai megbizonyították rátermettségüket magasabb egységek vezetésére is.

Mindezen nehézségek és akadályok ellenére lassan, de haladt az új hadsereg egységeinek szervezése. A Honvédelmi Minisztérium 1945. február 1-én elkészült terve alapján az új hadosztályokat a következő hadrenddel számították felállítani:

- 3 gyalogezred (közvetlenekkel),
- 2 tüzérezred,
- 1 légvédelmi tüzér osztály,
- 1 felderítő osztály,
- 1 utász híradó zászlóalj,
- Vonat (hadtáp),
- Hadosztály kiképző tábor.

Egy hadosztály létszámát 14 000 főben állapították meg.²⁸ Egy időben négy hadosztály állt szervezés alatt: az 1. hadosztály Jászberényben, az 5. hadosztály Hajmáskéren, a 6. hadosztály Debrecenben, a 7. hadosztály pedig Miskolcon. A Honvédelmi Minisztérium vezetőinek az élettől, az eseményektől való elszigeteltségére jellemző, hogy a létrehozott új egységek kiképzési határidejének meghatározásánál figyelembe sem vették az akkori hadi helyzetet. (A határidők megelőlésénél azonban nem túlzás szabotázsról sem beszélni.)

Az 1945. április 3-án kidolgozott kiképzési terv szerint a bevonulatakot két csoportra osztották: a) átképzősökre (akik már voltak katonák), és b) újoncokra. Az előbbieket átképzésének idejét április 23-tól május 12-ig, az újoncok kiképzését pedig április 23-tól június 2-ig tervezték.²⁹ Ezek a határidők nyilvánvalóan nem azt a célt szolgálták, hogy a magyar egységek minél előbb részt vegyenek a felszabadító harcokban. Emellett a Honvédelmi Minisztérium a tényleges szervezési munka mellett olyan illuzórikus tervek kidolgozásával töltötte idejét, mint a magyar légi haderő megszervezése. Tudott dolog, hogy abban az időben az önálló magyar légierő létrehozására sem gazdasági, sem pedig káder szempontból egyáltalán nem volt meg a lehetőség.

²⁷ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20259. sz. rendezetlen.

²⁸ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20080. sz. rendezetlen.

²⁹ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 20334. sz. rendezetlen.

Amint az előbbieken már említettük, egy időben négy hadosztály állt szervezés alatt. A hadosztályok állománya igen vegyes összetételű volt. Önként jelentkezettek, volt hadifoglyok, öreg, háborús tapasztalattal rendelkező katonák és újoncok alkották az emberanyagot. A cél azonban közös volt: harc a német fasiszták és nyilas csatlósai ellen, harc Magyarország boldogabb jövőjéért.

Az 1. hadosztály szervezése március 1-én indult meg Jászberényben. Ezen a napon érkezett meg a hadosztály kinevezett törzsfőnöke, aki megkezdte a hadifoglyok átvételét a szovjet katonai parancsnokságtól. Említést tettünk már arról, hogy az 1. hadosztály alárendeltségébe került a volt „Budai Önkéntes Ezred”, amely már február hónapban együtt harcolt a szovjet csapatok oldalán Buda felszabadításáért. E csoportnak az összlétszáma mintegy 3500 fő volt. Rendelkezett két teljes tábori üteggel, egy légvédelmi ágyús üteggel és egy híradó századdal. Az 1. ho. kötelékébe tartozott az ún. vasútbiztosító ezred, amelyet önként jelentkezett hadifoglyokból még a szovjet parancsnokság szervezett. A hadifoglyok átvétele március 26-ra fejeződött be és 27-én már megjelent a kiképzésre vonatkozó parancs. Persze ez még nem jelentette azt, hogy a hadosztály szervezése befejeződött. A feltöltöttség ugyanis ebben az időben a hadosztálynál a következő volt: Az 1. gyalogezred 50 százalék, a 2. gyalogezred 100 százalék, a 3. gyalogezred 70 százalék, a többi alakulat feltöltöttsége 100 százalék.³⁰ 1945. március 31-én jelent meg a hadosztályparancsnok üdvözlője a személyi állományhoz, amelyben többek között ez áll: „Komoly feladatot, súlyos kötelezettségeket ró ránk a nemzet, de a germán hitszegés és kényuralom elleni évezredes gyűlöletünk, a fasiszta rombolás és pusztítás szította olthatatlan bosszúvágyunk, férfias önbizalmunk, a szebb magyar életbe vetett hitünk, honfitársaink belénkvetett minden bizalma megacélozza izmainkat, megszázszorozza erőnket, és ragad bennünket szélvészfényként előre.”³¹

Április első felében komolyabb ütemben kezdődött meg a hadosztály fegyverekkel való ellátása. A Honvédelmi Minisztérium fegyverátvételi megbízottjának jelentése szerint 1945. április 9-től 16-ig az 1. hadosztály a következő fegyvereket kapta:

4736 db puska,
274 „ golyószóró,
5 „ 10,5 cm löveg,
5 „ 7,5 cm páncéltörő ágyú,
36 „ 81 mm aknavető,
9 „ 120 mm aknavető.³²

Annak ellenére, hogy a hadosztály április első hetében már teljesen feltöltődött, a hadművelleti területre való elvonulásra csak április 24-én kapott parancsot. A parancs vétele után megkezdődött a hadosz-

³⁰ HIL. Békétárgyalások anyaga. 7. csomó, 24. sz. Az 1. gy. ho. naplója 1945. III. 1—31-ig.

³¹ Uo.

³² HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 22996. sz. rendezetlen.

tály elszállítása, amely vasúton hat lépcsőben történt. Az első szerelvény május 4-én érkezett meg a hadművelleti területre.³³

A 6. hadosztály szervezése Debrecenben, 1945. február 9-én, a hadosztályparancsnok kinevezésével kezdődött meg. Tekintettel a hadosztályparancsnokság kedvező székhelyére, ez a hadosztály szerveződött meg legkorábban. Az önkéntes jelentkezőkből felállított első egységek Nyírbátor, Debrecen, Nyíregyháza és a környező falvakban voltak elhelyezve. A debreceni március 15-i ünnepségen már a 6. hadosztály egy ezrede képviselte az új demokratikus honvédséget. A honvédelmi miniszter február 4-én értesítette a debreceni polgármestert, hogy rövidesen Debrecenbe érkezik mintegy 5000 fő volt hadifogoly, akiket a szovjet parancsnokság az új hadsereg rendelkezésére bocsátott.³⁴ Március 2-án újabb 8260 fő volt hadifogoly érkezett, akiknek átvétele március 4-én be is fejeződött. Ezzel a 6. ho. személyi feltöltöttsége teljes lett. De itt is ugyanolyan jelenségnek vagyunk a tanúi, mint az 1. hadosztálynál. A 6. ho. is a megszervezése után több mint egy hónapra (április 11-én) kapott csak parancsot a hadművelési területre való elvonulásra. A hadosztály elszállítása szintén vasúton három lépcsőben történt. Az első szállítmány április 13-án, az utolsó április 17-én indult útnak, és április 24-én érkeztek meg a hadművelési területre.³⁵

A másik két szervezés alatt álló hadosztálynál a szervezési ütem jóval gyengébb volt. Az 5. hadosztály szervezése április első hetében kezdődött, miután a volt 24. hadosztályt — amely átállt a Szovjet Hadsereg oldalára — a Honvédelmi Minisztérium átvette a szovjet parancsnokságtól és Hajmáskérre szállíttatta. A hadosztály átvételével megbízott tiszt az átvételről és a hadosztály állapotáról a következőket jelentette a honvédelmi miniszternek: „A ho. a községben őrség nélkül házakban van elszállásolva... A csapatok a falu melletti nagy réten parancsnokaik vezetése alatt rendszeres foglalkozást végeznek... A legénység úgy egyenként, mint zárt kötelékben kifogástalan fegyelmezett, meglehetősen ápoltt, igen jó benyomást kelt. Ez az orosz tisztekre is igen jó benyomással volt. Rend és fegyelem tekintetében semmi kifogás nem merülhet fel... Jelentem, hogy a szovjet urak és legénység magatartása úgy a hao.-val, mint velem, mint átvevővel szemben a legbajtársiasabb, megértő, készséges volt, minden tekintetben minden tőlük telhető azonnal és a legudvariasabban megettek. Célszerűnek tartanám ezt Balakin vezérőrnagy, Kulacskov ezr., Makszimenkó ae., Rübánov szds., Erunov őrn., Pleszkii kapitánynak írásban a H. M. úr által, vagy nevében megköszönni.”³⁶ Ezzel a hadosztállyal a Honvédelmi Minisztérium egy teljesen kész keretet kapott, mégis képtelen volt a második világháború befejezéséig teljes létszámra feltölteni. Ennek következtében a hadosztálynak a hadművelési területre való elszállítására nem is került sor.

³³ HIL. Béketárgyalások anyaga, 1946—47. 7. csomó 24. sz.

³⁴ Felszabadulás. Dokumentumok. 355. old.

³⁵ HIL. Béketárgyalások anyaga, 1946—47. 7. csomó 25. sz.

³⁶ HIL. H. M. Einökség anyaga 1945 — 22964. sz. rendezetlen.

Акт

1945 года апреля 15 дня мы имеем следующие. За зам. начальника 45 Приемного пункта ст. лейтенант Рыбачев Н.П. с одной стороны и представитель Венгерского военного министерства майор Черолаванн Сторан Тезович с другой, документы которых находятся в том же порядке, в присутствии представителя - Союзной контрольной комиссии в Венгрии и подполковника Маминенко Г.И. и, отдела НКВД по делам военнопленных 2-го Украинского фронта в майора Еруслова И.Е. и Штаба Управления тыла Армии капитана Гусенко Г.М., - составили настоящий акт в том, что первый да а второй принял:

тот же состав 24 Венгерской пехотной дивизии, группировки даваемой в плен, всего 2562 (две тысячи пятьсот шестьдесят два) человека, в том числе 193 (сто девяносто три) офицера и 2369 (две тысячи триста шестьдесят девять) человек сержантского и рядового состава

Весь этот состав прошел санитарную обработку 12 14 апреля 1945 года

1 состав дивизии удовлетворен продовольствием на путь следования на 5 (пять) суток

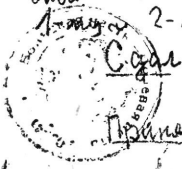
Приложение Списки личного состава 24 Венгерской пехотной дивизии на "59" местах - только к

2-му заместителю а/та

Зам. начальника

45 Приемного пункта ст. лейтенант Рыбачев Н.П.

Представитель Венгерского военного министерства майор Черолаванн Сторан Тезович

Принят главами

Предст. от Союзной контрольной комиссии и подполковник

представителя отдела НКВД по делам военнопленных 2-го Украинского фронта

представитель Штаба Управления тыла Армии

Составлен в 4 экз

- 1- Пр пункт 45
- 2- Венг. военное министерство
- 3- Союзная контрол. ком. в Венгрии
- 4- Акт ст. Армии

Предст. от Союзной контрольной комиссии и подполковник

представителя отдела НКВД по делам военнопленных 2-го Украинского фронта

представитель Штаба Управления тыла Армии

A volt 24. hó. — a magyar hatóságoknak történt — átadásáról szóló orosz nyelvű jegyzőkönyv.

Hasonlóan lassú ütemben folyt a 7. hadosztály szervezése is. A hadosztályparancsnoksággal megbízott Kaffka ezredes április 6-án jelentette a honvédelmi miniszternek, hogy a hadosztály felállítását megkezdte és április 5-én a behívókat kiküldte.³⁷ A hadosztályparancsnok április 13-i jelentéséből kitűnik, hogy bár a hadosztály területén 20 000 fő jelentkezett önként a hadseregbe, mégis a jelentés idején csupán egy ezred állt szervezendő alatt, a másik két ezred és a hadosztály közvetlen szervezéséhez még hozzá sem fogtak.³⁸ A hadosztályparancsnokság és a Honvédelmi Minisztérium szabotáló munkája következtében ez a hadosztály sem került elszállításra a hadművelleti területre.

Az 1. és a 6. hadosztály a hadművelleti területre érkezve a 3. Ukrán Front alárendeltségébe kerültek. Az 1. hadosztályt a 3. Ukrán Front 26. hadseregének, míg a 6. hadosztály ugyancsak a 3. Ukrán Front 27. hadseregének tartalékként sorolták be. A hadosztályok feladata elhelyezési körletükben a helyőrségi szolgálat ellátása és az esetleges bevetésre való felkészülés volt. A feladat vétele után megkezdődött a személyi állomány előkészítése és felszerelésének kiegészítése. A felszerelés kiegészítéséhez a szovjet parancsnokság a legmesszebbmenő segítséget nyújtotta a hadosztályoknak. Az 1. hadosztály naplójában erről a következőket olvashatjuk: „A hadosztály anyagának kiegészítésére az orosz hadsereg pk-ság további

6000 zubbonyt,
6000 nadrágot,
3920 inget,
3000 kapcát,
2300 köpenyt,
2000 bakancsot,
2000 törülközőt

stb. utalt ki. Élelemkiutalás az orosz norma szerint történik, ami igen bőséges.”³⁹

A hadosztályok felkészülési ideje nem múlt el minden esemény nélkül. Már 1945. április 28-án a 6. hadosztály parancsnoka felhívást intézett a csapatokhoz, amelyben tudatja, hogy „...magyar fasiszták átszivárognak az arcvonalon azzal a céllal, hogy az ország belsejében ellenállást szervezzenek”.⁴⁰ Ezeknek az átszivárgott úgynevezett „kopjások”-nak a felszámolása a hadosztály egységeire várt.

Még jóformán be sem fejeződött a két hadosztály felszerelésének kiegészítése és átképzése, amikor a Szovjet Hadsereg és szövetségeseinek csapásai alatt a fasiszta német hadsereg teljesen összeomlott, és kénytelen volt elfogadni a feltétel nélküli fegyverletételt. A második világháború a Szovjetunió és szövetségeseinek teljes győzelmével véget ért.

A német fasiszmus elleni harcra készülő hadosztályok személyi állománya a háború befejezéséről szóló hírt vegyes érzelmekkel fogadta.

³⁷ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 22522. sz. rendezetlen.

³⁸ HIL. H. M. Elnökség anyaga 1945 — 22883. sz. rendezetlen.

³⁹ HIL. Békétárgyalások anyaga. 1946—47. 7. csomó, 24. sz. Az 1. gy. honaplója. V. 1-től 13-ig.

⁴⁰ HIL. A 6. ho. parancsai 1945. B. csomó kt 25/1945.

Az 1. hadosztály naplójában erről a következő bejegyzést találjuk: „A fegyverletétel hírére a csoportok vegyes érzelmekkel fogadták, vagyis örültek ennek, de ugyanakkor letörte őket az a tudat, hogy elestek a németek elleni fegyveres leszámolás lehetőségétől.”⁴¹

Ha a magyar egységek már nem is kaptak közvetlen frontfeladatot, az osztrák hegyekben visszamaradt kisebb SS-csoportok, ukrán nacionalista bandák és a már említett „kopjás” bandák felszámolásában azonban tevékenyen részt vettek. Erről tanúskodik a 6. hadosztály 1945. május 12-i parancsa, amelyben a parancsnok megdicséri és jutalomban részesíti Szodovai Mihály szakaszvezetőt, mert „... a legutolsó napokban a kopjás bandák kézrekerítésénél nagy ügybuzgalomról és ügyességéről tett tanúságot, sőt annak egyik vezetőjét főképpen az ő közreműködésével sikerült elfogni.”⁴²

A második világháború befejezése után a magyar egységek még egy ideig az elhelyezési körletükben maradtak azzal a feladattal, hogy biztosítsák a békés munka kialakítását és lépjenek fel minden diverziós próbálkozással szemben.

Az 1. és a 6. hadosztály parancsnokságai 1945. május 13-án kapták meg a 3. Ukrán Front parancsnokának, Tolbuchin marsallnak parancsát, amelyben közli, hogy a hadosztályok a jelenlegi elhelyezési körletben újabb feladatot már nem kapnak és ezzel a 3. Ukrán Front alárendeltségéből kilépnek. Ezután megkezdődött a két hadosztály visszatérése az országra, ahol megkapták az újabb feladatokat.

*

Befejezésképpen szükséges érinteni még egy-két kérdést, ami a tárgyalt időszakokkal kapcsolatos. Az egyik: miért nem tudtuk megfelelő formában teljesíteni azt az önként vállalt kötelezettségünket, hogy részt veszünk a német fasiszmus elleni harcban, segítünk a Szovjet Hadsegregnek Magyarország teljes felszabadításában és a fasiszta hadsereg teljes megsemmisítésében. Ennek egyik okáról a tanulmányban már beszéltünk. Nevezetesen arról, hogy a Honvédelmi Minisztérium vezetői és a különböző beosztásban levő régi tisztek nem törekedtek arra, hogy az új hadsereg egységei minél előbb a frontra kerüljenek. Az egyes határidők kitolásával, a szükséges rendeletek kiadásának akadályozásával elérték, hogy értékes hetek mentek veszendőbe, és ezzel lehetlenné vált a vállalt kötelezettségek teljesítése is.

De nem adnánk reális képét az új hadsereg szervezése közben felmerült problémáknak, ha nem mutatnánk rá az akkor meglévő objektív nehézségekre is. Gondoljunk csak arra, hogy a fasiszmus ellen forduló magobb rendfokozatú antifasiszta tisztek egy részét az ellenállási mozgalom felgöngyölítése során a Gestapo letartóztatta és kivégezte. A hadköteles korosztályok zömét a németek elhurcolták. A hadianyagot a német fasiszták és magyar cinkosaik megsemmisítették vagy nyugatra hurcolták. A H. M. Anyagi fcsf. összekötő törzsének 1946-ban készült

⁴¹ HIL. Béketárgyalások anyaga 1946—47. 7. csomó, 24. sz. Az 1. gy. ho. naplója.

⁴² HIL. A 6. ho. parancsai 1945. B. csomó kt 35/1945.

kimutatása alapján csak a kiürítés során a német fasiszták és magyar cinkosaik közel 14 000 vagonnyi hadianyagot szállítottak ki nyugatra. Ezek között ilyen tételek szerepelnek: Ruha és felszerelés 250 vagon, fegyver és páncélos jármű 120 vagon, lőszer 1300 vagon, műszaki anyag 1800 vagon, repülőgép anyag 1200 vagon stb., stb. Ez az össz-mennyiség 1938-as árákon számítva 2 300 000 000 pengőt tett ki. Az akkori szükségleteket figyelembe véve mintegy öt hadosztály teljes felszerelésével volt egyenlő.⁴³ Ezek a tények persze negatívumként jelentkeztek az új hadsereg szervezésénél, de semmi esetre nem magyarázzák Vörös János és társainak halogató, szabotáló munkáját. Hiszen a toborzás eredményei és a dolgozó nép támogató készsége, ami az új hadsereg irányában megnyilvánult, azt bizonyítják, hogy a valóban fennállott nehézségeket le lehetett volna győzni.

Hibát követett el a Honvédelmi Minisztérium azzal is, hogy nem mérlegelve az adott helyzetet, egy időben négy hadosztály szervezésén dolgozott. Ezzel a módszerrel a munka gyorsítása helyett éppen ellenkezőjét, annak lassítását, befulladását érte el. Az erők koncentrációja helyett szétforgácsolták az erőket. Nyilvánvaló, hogy az a módszer lett volna a célravezető, ha egy hadosztály szervezését befejezve fogtak volna hozzá a másik szervezéséhez. Ez azt eredményezte volna, hogy egy vagy két hadosztály már részt tudott volna venni a Magyarország felszabadításáért lefolyt harcok utolsó szakaszában.

A másik kérdés, amit érinteni kell, az a következő: Bár a Honvédelmi Minisztérium vezetői egyáltalán nem szívesen hajlottak a demokratikus változtatások felé a honvédség keretén belül, mégis kénytelenek voltak már az első időben bizonyos változtatásokat eszközölni a szervezésben és a szabályzatokban. Az egyik ilyen változás az volt, hogy 1945. február 17-én a honvédelmi államtitkár irányítása alatt megkezdte munkáját a kulturális oktató osztály, amelynek feladata volt a hadsereg személyi állományának demokratikus szellemben való nevelése. Ezt a munkát az egységeknél a nevelő tisztek végezték. A nevelő intézmény létrehozása a hadseregben, a demokratikus erők egyik komoly vívmánya volt. A Honvédelmi Minisztériumon kívül a hadosztály-törzsekben is működött a kulturális és nevelő osztály. Az ezredekben és zászlóaljokban nevelő tisztt, a századokban nevelő tiszthelyettes dolgozott. A nevelő tiszti állomány személyi összetétele kezdetben igen vegyes volt. A legkülönbözőbb pártok tagjai, de még volt tábori lelkész, sőt csendőr is akadt a nevelő tisztek között. A Kommunista Párt, amely tudatában volt a nevelő tiszti intézmény jelentőségének, kezdetől fogva komoly pozíciókra tett szert ebben a fontos politikai szervben és a hadsereg további fejlődése során a nevelő tiszti intézmény a Kommunista Párt szilárd bázisává vált a hadseregen belül.

Ugyancsak a demokratikus erők nyomására a Honvédelmi Minisztérium kénytelen volt végrehajtani egy pár változtatást a különböző szabályzatokban. Bár ezek a változtatások nem jelentettek lényegbeli

⁴³ HIL. Béketárgyalások anyaga 1946—47. 2. csomó, 22. sz.

változásokat, mégis dokumentálták, hogy az új hadsereg más utat fog járni, mint a volt horthysta hadsereg. A 22. sz. debreceni kerületi parancsnoksági parancs 1945. március 14-én közli a honvédelmi miniszter rendeletét, amely a Szolgálati Szabályzat első rész XIII. fejezetéből törli a guzsbakötést és megkötözést, mint a fenytés formáit. Az április első felében kiadott honvédelmi miniszteri rendelet pedig egy egész sor változtatást eszközölt a Szolgálati Szabályzatban. Komoly változásként kell értékelni a Szolgálati Szabályzat azon pontját, amely lehetővé tette, hogy a honvédség tagjai pártpolitikai tevékenységet folytassanak. Ismeretes, hogy a Horthy-hadseregben a személyi állomány-nak a legszigorúbban meg volt tiltva a politikai tevékenység és sem aktív, sem passzív választójoggal nem rendelkeztek. A végrehajtott módosítás kimondotta: „A honvédség tagjai minden parlamenti képvisellel bíró politikai pártnak és szervezetnek tagjai lehetnek, de a honvédségen belül semmiféle pártpolitikai tevékenységet nem fejthetnek ki. A honvédség minden tagja a választójogi törvények szerint aktív és passzív választójoggal rendelkezik.”⁴⁴ Bár még ez a módosítás is olyan félmegoldás féle, mert megtiltja a honvédségen belüli politikai tevékenységet, mégis egy lépést jelentett előre a demokratizálódás útján. Ugyancsak a fenti rendelet rögzítette a karpaszomány és az azzal járó előnyök megszüntetését is. Az új, módosított szabályzat egy lépést tett előre az alacsonyabb rendfokozatúak védelmében is, amikor leszögezte, hogy „Amelyik előljáró testi fenytési módot, vagy a Szolg. Szab. I. Részében fel nem tüntetett fenytési módot alkalmaz, hadbíróság elé állítandó.”⁴⁵

Hasonlóan a demokratizálódás jelének kell mondani az 1945. április 2-án kelt 20.921/Eln. II. sz. rendeletet, amely lehetővé teszi a hivatásos tisztikarba való átvételt osztálykülönbségre való tekintet nélkül. Természetes, hogy e rendelet végrehajtása az első időben szinte áthághatatlan akadályokba ütközött, mégis az első repedést jelentette azon a falon, amely a régi tisztikart a nép széles tömegeitől elválasztotta.

A tanulmányban tárgyalt időszak még csak a háború utáni kibontakozás időszaka volt, és így sokkal több változást várni az akkori vezetőktől utópia lett volna. Ahogy azonban az ország egyre biztosabban haladt a konszolidálódás útján, ahogy egyre tisztábbak lettek a frontok, úgy vált világosabbá az is, hogy ezek a változások kevesek a valóban demokratikus népi hadsereg kiépítéséhez. Ebből a felismerésből kiindulva a második világháború befejezése után a harc a további haladásért a hadseregen belül épp úgy, mint az ország életének más területén is tovább folyt. Ezt a harcot azonban már egy másik tanulmány lesz hivatva bemutatni.

⁴⁴ Honvédségi Közlöny 1945. 2. szám. 20139/Eln. 1—1945. sz. körrendelet.

⁴⁵ Uo.